

AZ ORSZÁGOS NEMZETIKLUB KIADVÁNYAI
72

AZ ESZMÉNYI BÍRÓ

Dr. LÁNYI MÁRTON
ELŐADÁSA
AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUBBAN
1943. MÁRCIUS 3-ÁN.

BUDAPEST, 1943.

Attila-nyomda részvénytársaság

Ahányszor csak lehetőség adódik akár a törvényhozás termeiben, akár a sajtóban, avagy bármely oly helyen, amely a közvélemény megnyilvánulásának tényezője gyanánt szerepel, mindig a legmelegebb elismerés hangját halljuk akkor, amikor arról van szó, hogy a magyar bírói kar és annak tevékenysége kerüljön méltatásra. Hosszú esztendőök egybehangzó megnyilvánulása, a véleményadó tényezők komolysága nem hagy kétséget afelől, hogy a bírói kar felé megnyilvánuló elismerés szava nem felszínes és nem színpadias, hanem a valódi meggyőződést fedi. Nem volnánk emberek, még ha testületről van is szó, ha nem mondanánk azt, hogy az elismerésnek ez az egyhangú hangoztatása és vallása nem esik jól a bírói karnak, hiszen egészen természetes, hogy minden ember sokkal fokozottabb mértékben, nagyobb energiával, nagyobb munkakedvvel, tehetségének teljes megfeszítésével még többet és még jobbat akar produkálni akkor, ha látja, hogy működését a megelégedés és elismerés kíséri. Ámde ezzel szemben mégis csak le kell szegezni azt, hogy ez az elismerés nem lehet tényezője a bírói kar tekintélye öregbítésének, mert a bírói működés mindentől teljesen független kell hogy legyen és csak az a fontos, hogy a megszabott keretek között úgy folyjon le a bírói munka, mint ahogyan azt az eszményi bírótól meg kell hogy követeljük. A bírói kar megszerzett és továbbra is megtartandó tekintélyének alapja vitán felül a kötelesség maradéktalan teljesítésén alapszik, nem beszélve most az alkotmánybiztosítékok kötelező súlyáról és tekintélyéről. A magyar bíró a közvéleményben már évszázadok óta típusa az igazságot kereső és szolgáltató géniusznak és alig emlékezünk a múlt történetében arra, hogy a magyar bíró működése bármely szempontból, vagy bármely oldalról komolyan és indokoltan megtámadható lett volna. Ha nagyon ritkán és kivételesen voltak is olyan bírák, akik ellen — nem egyes ügyek egyéni elintézése okából, de a bírói tekintély szemelőtt tartása szempontjából kifogások voltak, vagy merültek fel, a tisztítás munkáját a bírói kar a legradikálisabban oldotta meg és ezzel mindig csak öregbítette az őt körülövező tekintélyt. A magyar bíró a magyar közéletben hazafiságra, szabadságszeretetre, úgy felfelé, mint lefelé megnyilvánuló teljes függetlenségre neveltetett és ennek a nevelésnek az eredménye az, hogy a

bírói kar még a legkritikusabb időben is, az igazságszolgáltatás erejének, a hozzáférhetetlenség érzetének tudatában mindig híven teljesítette és teljesíti kötelességét, örömmel állapíthatjuk meg, hogy a magyar bíró sohasem állott senkinek a szolgálatában, lett légyen szó akár a kormányról, akár a tömegekről.

Amikor a magyar bíróról, a magyar eszményi bíróról beszélünk, akkor elképzelünk magunk előtt egy olyan testületet, amelynek tagjai függetlenek úgy felfelé, mint lefelé, hozzáférhetetlenek, áthelyezhetetlenek, az előttük folyó ügyekhez nemcsak a jog, hanem a gyakorlati élet szempontjából is alaposan értenek, anyagi megélhetésük biztosítva van és így nyugodtan helyezhetjük le kezükbe a bíróság keretébe tartozó összes ügyeknek elintézését és megnyugvással várhatjuk azt az ítékezést, amely erkölcsi vagy anyagi javaink kérdésében van hivatva sorunk felett dönteni. Ez az eszmény azonban nem valósult meg egyik napról a másikra, dacára annak, hogy a bírói függetlenségnek törvénybeiktatása megtörtént. A bírói függetlenségnek törvénybeiktatott elve nem egyszerű, legalább is a mi felfogásunk szerint nem egyszerű és nem közönséges, általános érvényű törvény, hanem olyan alkotmánybiztosíték, amelynek léte nélkül a magyar állam biztonsága sem áll olyan szilárd alapon, mint ahogyan az az alkotmánybiztosítókokra való felépítés alapján komolyan és jogosan várható.

A közvélemény talán fel sem figyelt azokra a küzdelmekre, amelyeknek az volt a célja, hogy a bírói függetlenség lépésről lépésre megerősíttessék és hogy megvalósuljanak azok az alkotmányjogi posztulátumok, amelyek valóban alapkövei és bástyái a bírói függetlenségnek. Körülbelül harmincöt évvel ezelőtt a bírói kar tudatára ébredt annak, hogy a bírói függetlenség fokozott biztosításának kérdése egy olyan kérdés, amely a bírói kart a legmélyebben és a legsúlyosabban érinti és hogy bűnös mulasztás lenne, ha az a kar, amely az állam alkotmányos életének egyik vezető irányítója, beleegyezne abba, hogy a bírói függetlenség kérdésével kapcsolatos intézkedések ne történjenek meg, vagy ha megtörténnék, úgy ne az ő meghallgatásával, ne az ő felfogásának figyelembevételével történjék az. Amikor ez a mozgalom megindult, a bírói kar egy részében, de különösen az úgynevezett felügyeleti hatóságoknál nagy volt az ellenzéke és lehet mondani, hogy szakszervezetnek minősítették az akkor működni kezdő Országos Bírói és Ügyészi Egyesületet. Hála Istennek ez az aggály rövidesen elmúlt és így csak pár évig kellett viselni ennek az alaptalan gyanúsításnak a súlyát. Amikor Juhász Andor, a kir. Kúria nemrégiben elhunyt elnöke ezekről a kérdésekről egyik jubiláris beszédében megemlékezett, azt mondta, hogy: „amikor a magyar bírónak és ügyésznek csoportja tudatára

ébredt annak, részben talán tudat alatt érezte, hogy a bírói függetlenség terhét viselő erkölcsi erőket nem szabad továbbra is elszigeteltségükben meghagyni, elhatározta, hogy közös erővel veszi fel társadalmi téren a küzdelmet az igazságszolgáltatás nagy céljaiért és elsősorban a bírói állásnak megfelelő törvényi biztosítékokkal való körülbástyázásáért.“

Ezekben a törekvésekben természetesen szerepe volt a bírók felelő anyagi dotációjának is és így könnyen felmerülhetett az a gyanú, hogy a bírói függetlenség iránti küzdelem lényegileg sivár anyagi szempontok elérhetését kívánja szolgálni. Éppen ezért a bírói kar már 1908-ban Grecsák Károly akkori egyesületi elnök szájával és kijelentésével szállt szembe ezzel a felfogással, amidőn hangoztatta, hogy nem bármennyibe indokolt sivár anyagi szempontok hozták a bírói kart egybe, hanem annak az igazságnak a felismerése, hogy a bírói függetlenségnek nagy műve Magyarországon még nincsen teljesen befejezve?

Hogy mennyire szükséges volt annakidején a bírói függetlenség minél tökéletesebb megvalósításáért küzdeni, az erősen kidomborodik akkor, ha figyelembe vesszük az 1900-as évek elején megnyilvánuló és erősödő azt a mozgalmat, amelynek nyíltan, bevallott célja az volt, hogy a jogszolgáltatást mindinkább el kell vonni a hivatásos bíró kezéből és át kell terelni a laikus elemek bírói hatalmába. Ezt az irányzatot megértjük akkor, ha föltárjuk a törekvésekben megnyilvánuló azt a célzatot, amelyre annakidején felvilágosítást adott dr. Löffler Sándor, a bécsi tudományegyetem tudós tanára, amikor hangsúlyozta, hogy az esküdtbírói intézmény mellett mindenekelőtt és mindenekfelett a nemhivatásos esküd tbi ráknak a kormányhatalomtól való teljes függetlensége szól. Mert habár, mondja Löffler, a hivatásos bírának függetlenségét alaptörvények garantálják, ezen függetlenség csak a papíron van meg, mert nagy politikai éretlenség kell ahhoz, hogy valaki ne tudja, hogy a kormány, amely tetszése szerint előléptetheti, vagy mellőzheti a hivatásos bírót, a legnagyobb nyomást gyakorolhatja a bírói működésre, hacsak akarja.

A bírák a bírói függetlenség egyik alapfeltételeként az automatikus előlépést jelölték meg, mint egyedüli hatásos eszközt annak, hogy egyszer és mindenkorra eleje vétessék a lehetőségeknek, hogy az előléptetés vagy mellőzés gyakorlásával járó hatalmi súly ránehezdedjék a bírói működésre. Az automatikus előlépés eszméje, habár akkor, amikor az Magyarországon felmerült és amikor megvalósítása iránt a küzdelem megkezdődött, már külföldön több helyen érvényben volt, nálunk vegyes érzéseket váltott ki. Sokan voltak, akik azt mondták, hogy az automatikus előlépés csak a középszerűségeket védi és a nagyobb erő-kifejtéshez szükséges törekvés csökkentésére vezet. Ezzel szemben

azonban világosan kihangsúlyozódott, hogy az automatikus előlépés megvalósítása csak az alsó fokra terjedne ki és lényegileg egy tökéletesebb megvalósítása azoknak a rendelkezéseknek, amelyeket az 1908. évi VI. törvénycikk már megalkotott, amelyek gyakorlati megvalósulása azonban az törvény intencióit nem a maga teljes egészében fedte. Az automatikus előlépés a bíró erkölcsi és anyagi biztosítéka, hogy módjában legyen bírói kötelességeit, mindenkivel szemben, fel és lefele egyaránt függetlenül teljesíteni. Az automatikus előlépés nem jelent rangban való emelkedést, hanem magasabb fizetési fokozatba való előlépést, amely automatikusan történik, hacsak valami olyan törvényben szabályozott gátló ok nincs, amely ezen előlépésnek útját állja. Lényegileg tehát az automatikus előlépés a bíró megélhetésének biztosabb alapjait fekteti le és ezzel kapcsolatban nagyobbfokú függetlenítést jelent az államhatalomtól, de a tömegektől is. És valóban az oly hosszú időig tartó, sok ellenzésre talált küzdelem legszebb eredménye, a hangoztatott elvek helyességének elismerése megtörtént, amikor ezeket az eszméket a külön bírói státusról szóló 1920. évi XX. törvénycikk is magáévá tette, amikor azt mondta indokolásában, hogy „az automatikus előlépés feleslegessé teszi az alkalmazkodást és kedvkeresést, amelyre az előlépésnek kinevezéstől függése alkalmat nyújt, a kellő javadalmas pedig a gazdasági függőség bekövetkezéséi hártja el.”

Nem lehet ez utóbbinak fontosságáról és jelentőségéről eleget beszélni, hiszen emlékezünk még azokra az időkre és ne adja Isten, hogy azok visszatérjenek, amikor a bírák kénytelenek voltak saját cipőiket megtalálni és amikor alig volt meg a lehetőség arra, hogy a legszükségesebben is megélve teljesíthessék kötelességüket. Annakidején magam is szót emeltem a bírói kar dotációjának rendezése kérdésében és kifejtettem, hogy az akkori igazságügyminiszternek elismerő és a bírói nehéz helyzetet méltósággal elviselő kar előtti zászlómeghajtása nagyobb megnyugtatóst nyújtana, ha az igazságügyminiszter kijelentése mellett a pénzügyminiszter szájából is hallanánk számokban, beszélő tettekben megnyilvánuló nyilatkozatot. Teljesen lehetetlen úgy a múltban, mint a jelenben, hogy egy kultúrállamban a bírói függetlenségnek, a bírói pártatlanságnak a lyukas cipő és a fényes kabát legyenek a szimbólumai. Kívánni kell az Istentől, hogy ezek a gondok soha többé ne nyomják a bírói kart és remélhetőleg a mindenkori kormányzat gondoskodni fog arról, hogy a jelzett nehéz idők újból be ne következzenek.

A bírói függetlenség egyik további nagy biztosítéka a kinevezési rendszernek a reformja abból a szempontból, hogy megszüntethessék

az a teljesen titkos minősítés, amelybe az érdekelt bírónak nem volt semmi betekintése és az a kinevezési rendszer, amely a kinevezés kérdésében jelölés vagy ajánlás formájában semmiféle beleszólást nem engedélyezett a bírói testületeknek, az egyes bíróságok vezetőiből alakult elnöki tanácsoknak. Ezek a gondok elmultak és ez a küzdelem is eredményre vezetett.

A bírói kar és vele kapcsolatban az ügyészségi kar is függetlensége egyik legnagyobb biztosítását az úgynevezett külön bírói és ügyészi státus megvalósításában látta. A bírói státus önállóságának kimondását már az 1869. évi törvényjavaslat 13. §-a tartalmazza. Ha a külön státus kérdésének történeti perspektíváját alapos figyelem alá vesszük, akkor meg kell állapítanunk, hogy a bíróság különleges közhatalmi helyzete a jogászközvéleményen kívülálló tudományos és politikai köröket nagyobb érdeklődésre nem bírta a kérdés megoldása érdekében. Ez az indolencia annál kevésbé érthető, mert hiszen kétségtelen, hogy a bíróság kiváltságos helyzetének minden külső eszközzel való biztosítása egyenes követelménye annak az államszervezeti kialakulásnak, amely a szabadság és a törvény előtti teljes egyenlőség alapján épül fel. A bírói függetlenség és a pártatlan ítélkezés biztosítása érdekében a rendiség korszakában is megvoltak a törvényes biztosítékok. A bíró általában bírói tiszte hű és pártatlan teljesítésére esküt tett már az Ulászló és Zsigmond végzeményeiben foglalt és még az 1836:X. tc. által is megtartott formulák szerint. A Hármaskönyv szigorúan körülírja a bíró egyéni kellékeit, törvényes hatáskörét. Kimondatott a bírói testületek tekintélyének sérthetlensége, a bírói ítéletek közjogi ereje és változhatatlansága és a fejedelmi beavatkozástól való függetlenítése. (17.91:VIII. te.) Mindez megtörtént akkor, amikor a bírói hatalom lényegesen szerves része volt a végrehajtó hatalomnak és attól az akkori rendi berendezés folytán elválasztani nem is lehetett. Megállapítás nyertek ezek a korlátok akkor, amikor az uralkodó bírói hatalma nemcsak szimbolikus volt, de pozitív és gyakori beavatkozásokban nyilatkozott meg. A rendiség elmúltával, az 1848-i forradalom után bevezetett igazságügyi szervezetnek 1861. évben az országbírói értekezlet útmutatásai nyomán való félretolása után, megindult az új munka. Az 1869. évi IV. tc.-ben fektették le a bírói kart oly mélyen érintő közjogi elveket. A hatalmak szétválasztásának nagy gondolata, melynek a közigazgatás és igazságszolgáltatás elkülönítésével ad a törvényhozó kifejezést, — királyi hatalom mint az igazságszolgáltatás forrása, melynek külső elismertetése az, hogy a bírói hatalom őfelsége a király nevében gyakoroltatott, — az élethossziglani kinevezés rendszere, — az összeférhetlenség, — az elmozdíthatatlanság, melyet elvileg már

az 1848 XXIX. tc. kimondott, — a bíróság területi és kerületi hatáskörének függetlenítése a végrehajtó hatalomtól, — mind olyan tények voltak, amelyek a bírói hatalom tekintélye külső és belső díszre elismerését szolgálták. A most kifejtett törvényi szabályozások után a további egészséges fejlődés megakadt, kezdetben alig észrevehetően, később szembetűnőbben és így fokról fokra kezdetek elhomályosulni azok a tisztult tanok, amelyek életet adtak az 1869:IV. tc.-nek. A bírói hatalom hasonlatos lett Helgoland szigetéhez, amelyet részenként szorít és szorít kisebb területre a körülözönlő tenger árja. A jogszabályoknak egész sora valószínűleg ezt a változást, amely lassan odavezetett, hogy a bírót a többi állami tisztviselővel egyforma elbírálás alá helyezte. Ami az 1893. évben meg is történt. Egészen természetes, hogy az önálló bírói státus iránti törekvés a bírói karnak jogos törekvése volt, de nem lehetett sohasem vitássá tenni, hogy a bírói kart a külön bírói státus megvalósítása iránti küzdelmében sohasem a materiális kérdések vezették, hanem annak felismerése, hogy az önálló bírói státust az állam közjogi rendje kívánja meg és ez egyáltalában nem minősíthető a bírói kar egyoldalú kívánságának, de az, az egész közjogi Magyarország kiépítésének, megalapozásának mellőzhetetlen követelménye. A bíró külső tekintélye, közjogi díszes állása csak az önálló státusba való helyezéssel volt biztosítható. A bírói és ügyészi karnak ez a törekvése, amint már említettem, az ítélembírák és ügyészek külön státusáról szóló 1920:XX. tc. megalkotásával meg is valósult. A törvény indoklása abból indult ki, hogy azt a nagy és nehéz feladatot, mely általában, de különösen most, a közelmúltban, pusztulásra kárhóztatott jogrend helyreállításánál és a jogbiztonságnak újból való megszilárdításánál a bíróságokra hárul, csak erkölcsileg és anyagilag független és minden befolyástól mentes bírói kar oldhatja meg, — egyszersmind a bíró különleges állásának megfelelő és azt kifejezésre juttató külön státus intézményes kiépítését, valamint a törvényeinkben már megállapított elmozdíthatatlanságon, áthelyezhetetlenségen és összeférhetetlenségen felül az önmagától bekövetkező ügynevezett automatikus előlépést és a kellő javadalmazást jelölte meg a bíró erkölcsi és anyagi függetlenségének törvénybe foglalandó biztosítékául. Ennek a külön bírói státus megvalósítása iránti küzdelemnek azonban egy igen komoly megfontolandó megállapítása van. A bírói kar 1908. óta küzdött az önálló bírói státus megvalósításáért. A mindenkori hatalom nem ismerte fel a kérdés jelentőségét és a megvalósításban megnyilvánuló közjogi jellegű fontos alkotmányjogi biztosítékot. A hosszú küzdelem elvileg és ezt aláhúzottan kell hangsúlyozni, hogy elvileg, mert hiszen a gyakorlatban megint hatálytalanított, melynek elkésztő és igazságtal-

lan voltáról jobb nem beszélni és a sebeket felszaggatni, — az 1920: XX. tc. megalkotásával végetért. És most jön az ürmecsöpp, amikor meg kell állapítanom, hogy a mostemlített törvénycikket valami megelőzte, és ez a valami az 1919:XXVII. számú néptörvény az ítélőbírák és államügyészek illetményeiről, amely 1919. március hó 6. napján hirdettetett ki az Országos Törvénytárban. Önkéntelenül felmerül a kérdés, miért volt arra szükség, hogy ez bekövetkezzék és miért kellett a kérdés megvalósítását addig mellőzni, amíg éppen a forradalmi kormány ragadta meg a kedvező alkalmat, hogy a bírói és az ügyészi kar felé ezzel a tényével egy elismerő gesztust tegyen.

^ Ha ezeken a követelményeken és ezeken a küzdelmeken elgondolá-sainkat végigvezetjük, akkor nyugodt lélekkel állapíthatjuk meg, hegy a bírói függetlenségnek és így tehát az eszményi bírónak elkerülhetetlen követelményei azok, amelyeknek válaszával foglalkoztunk. És mondanunk sem kell, hogy nem voltunk ebben a vonatkozásban túlkövetelők. Hiszen nem szabad elfelejtenünk, hogy minden állami alaku-latnak egyedüli biztos alapja a megingathatatlan jogrend. A jogrend biztonsága nélkül az állami szervezet tartós életet nem élhet. A jogrend biztonságának pedig elengedhetetlen alapfeltétele a jog és igazságnak teljesen független érvényesülése. És habár a jogot és igazságot a maga teljes egészében érvényesíteni alig lehetséges, hisz a jog és igazságszolgálatás is csak emberek munkája és így nem ment a gyarlóságoktól, a bíró, a jogrend biztonságának legerősebb oszlopa szintén ember és mégis nem képzelhető el rendezett állami szervezet, amely el lehetne bíró nélkül, minden államszervezetben kell lenni bírónak, aki azt az igazságot szolgáltatja, amely emberileg igazságnak minősül. De amit a bíró igazságnak elismert, az azután el is kell, hogy annak ismertessek, feltétlenül mindenki által. Ahol és amikor kétséges valami, ott és afelett a bíró szava kell hogy döntsön, döntsön pedig közmegnyugvásra. Ez pedig csak olyan állami szervezetben lehetséges, amelyben a bíró olyannyira független minden más tényezőtől, hogy az sem közvetlenül, sem közvetve sohase juthasson abba a helyzetbe, hogy a bírónak a döntése felett akármilyen módon és alakban, akár elismerő, akár helytele-nítő kritikát gyakorolhasson, mert ahol ez lehetséges, ott megszűnik magának az ítélkezésnek a függetlensége, amely egyedül képes a beléje vetett hit és bizalom alapján a közmegnyugvának a keltésére..! Az ország minden egyes lakosának immár köztudatába megy át az a meggyőződés, hogy a bíró tiszte a legautoritativabb állami hivatal és így mindazokkal a tulajdonságokkal felruházandó, amelyek arra képesítik' hogy ezt a legnagyobb hatósági tekintélyt állásához méltóan kifejezésre is juttassa. Amikor a bíróságra bízzák az emberek legnagyobb javai-nak, a becsületnek, az életnek és a vagyonnak az oltalmát, akkor az

államnak az érdeke, hogy a bírói tisztet mindazokkal a biztosítékokkal övezzék, amelyek lehetővé teszik, hogy amint Csemegi Károly annakidején mondotta, „a törvény fensége kivétel nélkül minden esetben és mindenkiel szemben rendíthetetlen közeget találjon az alkotmányos és független bíróságban.”

Hogy ez a bírói függetlenséget oly gyönyörűen visszatükrözött gondolat a reális életben megvalósuljon, annak feltétlen követelménye, hogy a bíró ne az állami hatalom akarátának, hanem egyedül a törvénynek legyen a közege és végrehajtója. A bíró bírói működésével nem a kormányhatalmat szolgálja, sem a tömegeknek játszi és változó, sokszor meggondolatlan és éretlen megnyilvánulását, amelyet néha tévesen közvéleménynek is nevezni szoktak, hanem csakis a törvény, amelyet alkalmaz és amelynek alkalmazásával valósággal új jogot is teremt, úgy hogy az állam életében működése csakis a törvényhozó hatalomé mellé sorozható.

Azt mondtuk az előbb, hogy a bíró szolgálja a törvényt és így a jogot és az igazságot. Ámde felmerül az a nagy kérdés, hogy nem más-e a jog és nem más-e az igazság. És itt jön a bíró tulajdonképpen egy igen nehéz helyzetbe. A bírónak a törvényt kell alkalmazni, amely sokszor talán nem az igazság. Hiszen régi római jogi tétel, hogy *summa jus summa injuria*. Ezzel szemben lehet-e azt mondani, hogy ami igazság, az jogtalan. Nemes bírói feladat tehát összhangba hozni a jogot, az igazságot és az életet. A bíró sokszor fájó szívvel alkalmazza a jogot, talán éppen azért, mert az ellentétben van az igazsággal és így ellentétben van az étellel. De kérdés, hogy fájdalmasan alkalmazná-e az igazságot, ha az megfelel az életnek. Ennek a kérdésnek felvetésével kapcsolatban idéznem kell Stammerl Rudolf hallei egyetemi tanárnak a Magyar Jogászegyletben annakidején megtartott előadásának következő mondatát: „A csupán tételes jog és az elvileg helyes jog között különös esetekben összeütközés lehetséges, amely sohasem lesz egészen elkerülhető. Ennek állandó csökkenésében rejlik a társadalmi haladás gondolata.” Ha ezt a problémát tovább fejtegetjük, akkor felmerül az, hogy magának a törvényhozásnak a jog alkotása keretében sem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tételt, hogy a törvényekben ne csak a szigorú jog, hanem igenis az élet igazsága érvényesüljön. Ez nem megoldhatatlan feladat, sőt olyan kérdés, amellyel komolyan lehetne foglalkozni. A jogász, aki naponta a törvényeket, a rendeleteket tanulmányozza, megborzádva látja a jogot és a jogalkalmazást a formalizmus tengerében elmerülve, gyakran jelentéktelennek látszó, de az életben napról napra visszatérő esetekben arányaiban fel nem mérhető munkát kell hogy kifejtjen, hogy az élet igazságát hozza diadalra a szigorú-joggal szemben. A jognak, az igazságnak, és az életnek össze-

hangolása bírói szempontból is fontos, mert a törvény alkalmazásához kötött bíró működése keretében a legritkább esetben tud olyan működést kifejezni, amely törvényrontó erejű. Hosszú, esetleg évtizedes, lépésről lépésre haladó, mindinkább fejlődő úttörő munka eredményezhet ilyen hatást, de ez esetben is legtöbbször csak akkor, ha a bíró ebbeli munkájának nem egy életben lévő törvény, hanem egy igen hosszú idő előtt keletkezett jogszabály állja útját. Természetesen a jog, az igazság és az élet összeegyeztetése érdekében kifejtett munkát csakis az eszményi bíró fejtheti ki, aki a bírói függetlenség minden garanciájával felruházva, anyagi megélhetésének biztosításával, tudásának teljes fegyvertárával nyúl hozzá a kérdésekhez. A bírónak ha nem is jogalkotó, de jogalkotás előkészítő tevékenysége, amint már említetteln, ha szűk keretek között is, lehetséges. Ez az elgondolás nem, az egyéni találmányom. Dr. Székács Aladártól jelent meg annakidején egy cikk „A bíró hatalma címen.” És ebben a cikkben olvashatjuk, hogy a törvény betűjének imádása és céljának figyelmen kívül hagyása igen gyakori tapasztalat, ő állapítja meg, hogy a bíró csak a tárgyalótermekben elhangzó szavakból, a zajló élet tompított emlékeiből értesül arról, hogy mi folyik a világban, a gazdasági és szociális élet világában. És kérdi Székács, „lehet-e a fizikailag és anyagilag erőtlenné tett bírótól azt várni, hogy hatalmat gyakorolhasson, s lehet-e a jogi életből kizárt bírótól azt várni, hogy a jogéletet szabályozó törvények valódi célját és helyes értelmét felismerje, s hatalmával az előtte idegen jogéletet helyesen irányítsa. Ugyanott olvassuk: „a terror úgy a sajtóban, mint a tárgyalótermekben megszokott jelenségét, valahányszor egyes érdekkörök azon vannak, hogy konkrét ügyben a bátor bírói szót ki ne ejtsék.“

A bátor bíró, a független bíró. A független bíró, az áthelyezhetetlen bíró. Az áthelyezhetetlenség nagy alkotmánybiztosíték. Talán sohasem érvényesült a bírói karnak ez a féltése jobban, mint akkor, amikor a polgári perrendtartást életbeléptető törvényjavaslat a bírói függetlenséget fel akarta függeszteni négy esztendőre azzal, hogy a bírák kényszernyugdíjaztatására szolgáló felhatalmazást, valamint az elsőfokú bíróságon lévő bírák áthelyezhetőségét tartalmazta a betérjesztett törvényjavaslat. Az akkori igazságügyminiszter jóhiszeműségének teljes elismerése mellett igen nagy küzdelem indult meg bírói körökben, amely tetőpontját érte 1911. okt. 8-án Pozsony városában megtartott közgyűlésen, amikor Grecsák Károly, az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnöke, a későbbi igazságügyminiszter, fulmináns beszédben mutatott rá a törvényjavaslatban rejlő alkotmányos veszélyekre és utalt arra, hogy a magyar társadalomnak a jogbiztonságba és a jogrendbe vetett hite rendül meg akkor, hogy ha az vettetik bele a köztudatba, hogy alkalmatlan bírák

ítélkeztek jogai és kötelességei felett éveken keresztül. És utalt arra, hogy a tervezett intézkedés az egész bírói kar függetlenségét támadja meg, veszélyezteti az ítélkezés függetlenségét és az összes szabadságjogokat. A megindított mozgalom a parlamentben is nagy hullámokat vert és ott hangoztatták, hogy az a bíró, akit négy esztendőre, vagy két esztendőre, vagy egy fél esztendőre kiszolgáltatunk a ministeriális önkénynek, minden, csak nem független bíró. í A bíró függetlensége van kockára téve és ezzel állásának tekintélye ,is kockázatos, mert a bírói függetlenség bírói tekintély nélkül elképzelhetetlen.]

Talán nem érdekes, de mégis szükséges megemlíteni, hogy a magyar bírói karnak ehhez a mozgalmához akkor többek között az osztrák bírói egyesület is csatlakozott és sürgönyileg szívből kívánta, hogy az egyesületnek sikerüljön elhárítani azt a veszedelmet, mely a bírói függetlenséget a polgári perrendtartást életbe léptető javaslat rendelkezései folytán veszélyezteti. Tudatában vagyunk annak, írják az osztrák bírák, hogy a bírói függetlenségnek, az áthelyezhetetlenségnek, és a nyugdíjazhatatlanságnak még csak ideiglenes felfüggesztése is a bírói állás erkölcsi súlyának óriási kárára vezet.

Még csak megemlítem, hogy ez a küzdelem végeredményben nemcsak azért vezetett eredményre, mert a javasolt intézkedések lényegileg kisebb keretek közé szorultak, de azért is, mert annak végrehajtása tényleg aránylag nem vert nagyobb hullámokat. A méltányos és szerény keretek között mozgott végrehajtás azonban csak a kormányzati tényezőknek az a felismerése volt, hogy a bírói függetlenségnek megsértése olyan alkotmányos veszedelmet jelent, amely még kormányzati szempontból is a lehetőség szerint elkerülendő, de egymagában véve nem változtatta meg azt a sérélmét és azt aényt, amely a bírói áthelyezhetetlenség, a nyugdíjazhatatlanság és így a bírói függetlenség elvén esett. Ezzel szemben a bírói karnak mindig büszkesége lesz az az egyhangú állásfoglalás és az a töretlen kitartás, amellyel küzdött azért, hogy a magyar alkotmánynak egyik alkotmánybiztosítóka semmiféle csorbát ne szenvedjen.

Talán nem végzek felesleges munkát, ha a bírói függetlenség és így az eszményi bíró fogalmához kapcsolódva, megemlékezem Majláth György országbíróról, aki 1882. január 2-án a kir. Kúria elnöki székéből a következőket mondotta: „Az, akinek mint e legfőbb bíróság tagjának szavazatától függ esetleg döntení élet, vagyon és becsület felett, kell, hogy mindenekelőtt magán vegyen erőt, leküzdje a szenvedélyt és indulatot, amely többé-kevésbé minden ember kebelében honol, kell, hogy e terem küszöbét átlépve mellözze a nép, faj, vallás és politikai pártszínezet tekinteteit, kell, hogy kibontakozzék a rokonság, barátság és bajtársiasság kötelékéből, hogy érintetlenül hagyják igéző

mosoly és könny, a térdrehullás és fenyegetés. Nem szabad emellett, hogy keble elfásuljon, de a peres ügyek elintézése alkalmával a tárgyi lagosság oly színvonalára kell emelkednie, ahol a személy ködfátyolként elenyészik és csak az ügy és csak a törvény álljon lelki szemei előtt.“

Visszatérve a bírói feladatok körébe, még egy igen fontos és lényeges megállapításra kell kitérni. Az egész társadalomban egy általános áramlat észlelhető, amely természetsszerűleg a bíróságot sem hagyja érintetlenül és különösen abban nyer kifejezést, hogy milyen legyen az a bíró, aki a társadalom szociális fejlődése közepette a vitás kérdésekben az igazságot kimondja. A bíró legyen bíró és csakis bíró, és mint ilyen oldjon meg minden kérdést, amely döntés végett eléje kerül. A szociális fejlődés folyamatában ezt a tételt azzal toldhatjuk meg, hogy a bíró oldjon meg minden kérdést, amely elébe kerül, de azzal a tudással és azzal az ismerettel, amelyet a fejlődő kornak szelleme megkövetel. A bíró jogi tudása a meghozott törvények és törvényesen kiadott rendeletek, valamint egyéb jogi források ismeretére kötelességszerűen terjed ki, ámde sokkal több az, melyet egy jó bírótól megkövetelhetünk. Mert ha igaz az, hogy, a bíró a jogot és az igazságot szolgáltatja, úgy igaz az is, hogy az igazság mindig csak viszonylagos, de kétségtelen, hogy a hozzáértő kezéből kikerülve sokkal igazabb. A bíró tehát, amikor független oszlopa marad az állami igazságszolgáltatásnak, nem térhet ki az élet követelményei elől. A bíró az élet útőerén tartja a kezét és ha ezt nem teszi, úgy határozata ugyan meg fog felelni esetleg a szigorú jognak, azonban nem az élet viszonyainak, márpedig ne felejtjük el, hogy a bírói ítéletnek súlya a nép felfogásában, a határozat meggyőző erejében rejlik. Az az ítélet, amely nem számol az élet követelményeivel, nem lehet meggyőző annál kevésbé, mert a bíró a nép előtt sohasem népszerű, a bíró és a nép külön fogalom, amelyek egymástól távol állnak. A ma meghozott törvény esetleg megfelel az élet követelményeinek, az élet azonban óráról órára változik és a ma helyes joga holnap talán már nem is helyes. A bíró ugyan nem mellőzheti a szabályosan meghozott törvények alkalmazását, de jogmagyarázó hatalmánál fogva mindig módjában áll a merev jog és az élet közt felmerült ellentéteket kiegyenlíteni. Természetesen ezt csak akkor teheti, ha az életviszonyokat és az életnehezégeket ismeri. A jognak és a jogszabályoknak bármily szabatos ismerete a bírót jó bíróvá teszi ugyan, de látóköre mégis csak szűkebb lesz, mint azé a bíróé, aki szélesebb mederben, az élet könyvéből is tanul. A bíró az élet forgatagában él és így annak hatása alatt áll, legalább is kell, hogy álljon. Ha ezt nem teszi, akkor külön életet, más életet él, mint azok a többiek, akiknek az ügyeiben ítélkezik. Idegenül *él* tehát a bíró a maga

különleges elvonultságával és idegenek lesznek éppen ez okból előtte az életviszonyok is. Más szempontok fogják az ítélkezésben irányítani a bírót, mint azokat, akik jogügyletet kötnek és ezek elbírálását bízzák a bíróra. A bíró és a fél között esetleg mutakozó ellenlét végighúzódhat az egész jogéleten és odavezethet, hogy két egymástól eltérő jog fejlődhetik ki. Az élet joga és a bíró joga. Lehet, sőt bizonyos, hogy ebből a két jogból a bíró joga kerül ki győzelmesen, de éppen ez a győzelem fogja bizonyítani azt az ellentétet, amely a jogalkalmazó bíró és a mindennapi életet élő fél jogalkalmazó érzése között van. Ezt a veszedelmes hiatust a bírói továbbképzés nagymértékben el tudja tüntetni. A mostemlített hiatust azért tartom veszedelmesnek, mert az a nép, amely az igazságot nem az ő meggyőződésének megfelelően, hanem mintegy idegenszerű kasztforrásból nyeri, arra a meggyőződésre fog jutni, hogy neki az önmagában rejlő erőhatalma segítségével módjában kell hogy álljon meggyőződésének megfelelő jogot létrehozni. Ez a törekvés pedig könnyen erupcióra vezethet, amit kerülnünk kell és ennek módja az életet a joggal összhangzásba hozni.

Hivatkoztam a közvéleményre. Hivatkoztam a nép közfelfogására. Tudom, hogy ezzel egy újabb veszedelmes kérdést súrolok, mert hiszen könnyen vezethet oda ez az elgondolás, hogy a törvény, hogy az igazság, hogy a jog alapuljon a közvéleményen, a közfelfogáson, bárminő legyen is az. De éppen itten van a tévedés és itten van az a nagy feladat, amelyet közvélemény helyes alakítása címén ismerünk, illetve kellene hogy ismerjünk, mert sajnos a közvélemény alakítása a legkönnyebb, de egyszersmind a legnehezebb feladat. A nép széles rétegei helyes irányba vezetni, helyes irány felé irányítani, abban megerősíteni és a Haza javára felhasználni, igen alapos, igen komoly és igen részletes munkát igényel. A népnek felbujtogatása, bolondgombák elterjesztése, népbolondítás a legkönnyebb feladat. Ez egy igen szomorú megállapítás, de sajnos ez egy igen súlyos hibánk bevallására készítet bennünket, ami a magyar közéletnek régi bűne és nem látom a javulást mostan sem. Sok közéleti embernek az a téves felfogása, hogy a néppel akkor szükséges foglalkozni, amikor a népre szükségünk van. Amikor az ő révén valamit el akarunk érni, tehát mondjuk meg őszintén, a magyar néppel akkor kell foglalkozni, amikor választásokról van szó. És ez a foglalkozás legtöbbször abból áll, hogy mindenki ígér valamit a népnek, az egyik mindig többet, mint a másik és a választások után sem a többet, sem a kevesebbet nem szokták betartani. A többnek az ígérese mindig jólesik az egyszerűbb embernek és ezért valami megvalósíthatatlannak a kilátásba helyezése termékeny talajra talál, amivel szemben az életnek sokszor szomorú és nehéz realitásai elől örömmel tér ki.

Ha tehát mi közvélemény irányításáról beszélünk, akkor sohasem gondolhatunk valami kiforratlan, valami megvalósíthatatlan, valami elérhetetlen utáni törekvésre, hanem arra, hogy a nép körében a józan elgondolások verjenek gyökeret és így a közfelfogás, a közvélemény is reális józan alapon alakuljon ki. Az ilyen közfelfogás nem veszélyes, az ilyen közfelfogás a népnek valódi, reális, megfontolt, a józan és szabályainak megfelelő, saját érdekeit fedi és így ennek a közfelfogásnak az igazsága az élet igazsága és az élet igazsága a jognak az igazsága lesz. A törvényhozónak természetesen egyik legnehezebb, de talán legszebb feladata ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, ezeket figyelemmel kísérni, hogy helyes szemszögből nézve minél kisebb keretek közé szoruljon az a különbség, amely az életnek a haladása és a törvénynek a joga között fennforog.

Azt mondtam, hogy a bíró legyen bíró és mint ilyen fejtse meg a feladata körébe utalt kérdéseket. Ámde ezt a megállapítást valamivel ki is kell egészíteni, és pedig azzal, hogy a bíró csak a saját hatáskörébe tartozó kérdéseknek a megfejtésével foglalkozzék. Helytelennek tartom azt, hogy a magyar törvényhozás már hosszú idők óta a bírói kar egyes tagjainak a legkülönbözőbb helyeken való alkalmazását lehetővé teszi. Hogy legkülönbözőbb hivatalokban, a legkülönbözőbb minisztériumokban, a legkülönbözőbb tanácsokban bírákra akadunk és ezek a bírák mindennel foglalkoznak, csak nem bírói munkával. Talán meg lehetett indokolni a bírácoknak a Földbirtokrendező Bíróságnál való alkalmazását, hiszen azt bíróságnak neveztük el és mint ilyen tevékenykedett, de én mégis azt a következtetést vontam le, hogy ennél a bíróságnál lefolytatott munka mégsem volt az a bírói feladat, amelyet törvényeink a bíróságok részére kijelöltek és az az érzésem, hogy a Földbirtokrendező Bíróságnál lefolytatott tevékenység talán azért, mert nagy szenvedélyek közepette kellett a megszabott feladatokat megoldani, nem volt a bírói tekintélynek öregbítésére és emelésére. Nem akarok beszélni a lakáshivatalról és más egyéb helyekről, de kifejezést akarok adni annak a meggyőződésnek, hogy soha, semmiféle körülmények között a bíróból nem szabad hivatalnokot csinálni és nem szabad megengatni a hivatalnok kötelességteljesítését és engedelmessége keretei közé szorított bíróban azt az örök érvényű szabályt, hogy a bíró csak a törvénynek és saját lelkiismeretének tartozik felelősséggel. Lehet, hogy a cél, amely a bírácoknak különböző helyeken való alkalmazását előmozdítja, nemes és jóindulatú, lehet hogy azt akarják, hogy a jogi problémák és a jogalapon való dolgozás szélesebb keretek között érvényesüljön, mégis véleményem szerint helytelen út ez, mert ha a bíró részére kijelölt ezen munka tendenciája talán elismerést érdemel, az diametrális ellentétben van a bírói függetlenséggel és an-

nak minden ismérvével. Talán egy kivételt tehetünk, ami ma is megvan és ami törvényes alappal bír, ez a bírónak az igazságügyminisztériumba való alkalmazása. Ez az alkalmazás módot ad a bírónak a törvényalkotásban való szélesebb keretekben megnyilvánuló tevékenységre, csak arra kell vigyázni, hogy az igazságügyminisztériumba berendelt bíróból ne legyen egy kitűnő bürokrata, hanem maradjon meg bírónak.

Az eszményi bíró emelkedik ki abból, amit előadtam. Az eszményi bíró, aki tagja annak a társadalomnak, amely a jogrendszeren épül fel, melynek egyesítő, erősítő hatalma van, hogy ha majd jön a vihar ideje, álljon erősen a tölgy, hogy az kiállja. Az eszményi bíró tehát kicsoda? Az a bíró, akinek anyagi és erkölcsi függetlensége biztosítva van, — aki erkölcsi és anyagi függetlenségének tudatában, szakismereteinek és életismereteinek teljével az igazságos törvények alapján saját lelkiismeretére hallgatva hozza meg döntését köz- és magánjogi javaink felett, meggyőző erővel, megnyugvásunkra. Az eszményi bíró fogalma nálunk a bírói függetlenséget védő különböző törvényekben nincs ugyan körülírva, de azokból megkonstruálható. Az eszményi bíró az az alkotmányvédelem s alkotmánybiztosíték, amelynek tételeit évszázados törvényeink tartalmazzák. Társadalmi szempontból azonban az a fontos, hogy minden törvényes intézkedésre, körülbástyázásra való tekintet nélkül az eszményi bírónak a gondolata adva legyen a kollektív tudatban, amelyet éppen úgy, mint más erkölcsi és társadalmi javakat és értékeket, éppen úgy, mint a vallásos tiszteletet, a becsületet védik a törvények még akkor is, ha lényegüket fogalmilag nem határozzák meg. Az eszményi bíró legyen egy olyan fogalom, amely törvényes védelem tárgya még akkor is, ha a fogalmat nem a törvény határozza meg. Az eszményi bíró a kultúrtársadalomban élő ember legyen olyan, mint az oxigén az élőlényre. Az eszményi bíró éljen a magyar társadalom tudatában és annak lényegével legyen minden ember tisztában a saját lelkéből eredő intuíció folytán.

Amikor Makéda királynő Sába királynője elment a függőkertek közé és azokon felsétált és a hetedik, az úgynevezett palotakertbe ért, messze kinézett a tengerre, megborzongott és összehúzta mellén a köpenyt. Valamit látott maga előtt, valamit, ami megváltozhatatlan, mint az Assuera hegység, mint Kassala síkja, mint a tenger. Ez a valami a törvény. Elmúlt királynőkre gondolt, akiket a templomban szenteltek azzá. Mind szüzek voltak és szüzeknek kellett maradniok, mert ők voltak Isis helytartói a földön. Nemcsak királynők, istennők voltak és vérük nem találkozhatott halandó ember vérével soha. De voltak közöttük olyanok, akiket a férfiak tanácsa halálra ítelt, mert megszegték a törvényt. Mindezek a királynők elmúltak, de a törvény megmaradt és meg fog maradni örökké. Ki az, aki meg merné bontani? Ember, soha.